

Hayat

Hayata, daima hayata.. dünyaya
daha çok hayat katalım!...

Nietzsche

Cilt VI. 1, Kânunuevvel, 1929. Sayı:144

YAZILAR VE YAZANLAR

Kaplıca tedavisi
Ahlak terbiyesi
Ey Aşk
Avrupa mütthit hükümetleri ne demektir?
İktisadi bahisler
Türk ellerinde

G. Ata
Kadri
Enis Behiç
Emil Ludwig
A. Emrullah
İ. Hikmet

Salamambo
Tenkit ve şekilleri
Bir mektup
Ben
Tennison
Hayat ve Neşriyat

Nahit Sırrı
Hikmet Şevki
Aka Gündüz
Sapri Esat
Seniha Sami
...

Musahabe

Kaplıca tedavisi

Büyük Müncinin, uyuşmuş diyarları diriltten yüksek himmeti Yalova'ya da taaluk edince burası - bir peri eli dokunmuş gibi - birkaç gün içinde imaredildi. Bir vakitler İmparatorluk payitahtının yanı başında bir haydut yatağı olan Yalova kaplıcası genç Cümhuriyetin feyzi ile bir sıhhat ve rahat kaynağı oldu.

Yalova'nın ihyası, şüphesiz, memleketimizde yeni bir medeniyet nümunesi olacak ve topraklarımızın başka kısımlarından akan ve her biri muhtelif hassaları haiz olan kaplıcalarımız da Yalova gibi yeni konfor vasıtaları ile teşhiz edilecektir. Bu sayede kaplıca tedavisi, diğer medenî memleketlerde olduğu gibi, biz de dahi fennî şekle girecektir.

*
* *

Kaplıca tedavisi tıp ilminin vaz'ından daha eskidir. Bildiğimiz ilmi hekimlik daha mevcut değilken, hastalara dua ile, telkin ile şifa vermek için tesis edilen tedavi mabetleri ekseriya maden sularının kaynadıkları mevkilerde inşa edilir ve buralara gelen hastalar zahiren ilahların inayetlerinden ümit ettirilir. fakat hakikatte kaplıcaların maddî tesirlerinden istifade ederlerdi,

İlmi hekimlik meydana çıktıktan sonra, daha evvel kaplıcaların hokkabazlığa karıştırılmış olmasından ileri gelse gerek, onlara hiç ehemmiyet verilmemiştir. Bu ihmal asırlarca devam etti. Alim hekimlerin kaplıcalardaki şifa hassalarını düşünmedikleri müddetçe, onlardan rahipler istifade ettiler. Eski müteaddit ilahlı dinin rahipleri gibi, tek ilahlı dinin papasları da te-

sadüf ettikleri hastaları, duyduklarına ve gördüklerine istinaden, muhtelif kaplıcalara gönderirler ve maden sularının tesirlerini ilahın mucizesine atfederek propaganda yaparlardı. Yalnız kaplıcalar civarında sanatlarını icra eden hekimlerden bazıları, mucize düşüncesinden zade olarak, maden sularının maddî devalar olduğunu anlamışlardır. Fakat bunların müşahedeleri ve sözleri tıp ilmine girmemisti kaplıcalara giden hastalar papaslarının tavsiyelerine itimat, yahut kendi eri gibi hasta olan ve kaplıcalarda şifa bulanlara imtisal ederlerdi.

Nihayet on sekizinci asırda büyük bir hekim, Théophile de Bordeu, ilmi hekimliğin kaplıca tedavisini ihmal etmesi haksız olduğunu anladı; müteaddit tıbbî eserlerle hekimlik almine anlattı. Kendisi zaten tıp ilminde bir sistem sahibi olduğundan sözleri mutabakatla tutuldu ve kaplıca tedavisi ilme girdi.

Tabiat sanki bu hekimi kaplıca tedavisi usulünün ihyası için yaratmıştı. Doğduğu yer (1772) Fransa da kaplıcaları ile meşhur Pau şehri ile gene meşhur bir kaplıca olan Faux Bonnes arasında bir köydü. Babası Pau şehrinde hekim olduğundan kaplıcalara gelen hastaları tabii olarak teşvik ederdi. Bunun için oğlunun çocukluğu tamamen kaplıcalar aleminde ve onlardan şifa bulan hastaların menkibelerini dinlemekle geçmişti.

Genç Bordeu daha Montpelier Tıp Fakültesi'nde tahsilde iken derslerden öğrendiği müsbet malûmata pek hevesli olduğuna, fakat tıbbın o zamanki nazariyelerine inanmadığına hocaları

dikkat etmişler ve bu gençin bir hekimlikte müceddit olacağına hükmetmişlerdir. Bir tarftan da seçiyesi cenkçi tabiatte olduğundan tıp dersleri ile birlikte meç talimi yapmağı unutmazdı. Bunun faydasını sorunlara karşı: "İlaçla ımla öldüremediklerimi kılıcım ile öldüreceğim," diye latife ederdi. Böyle teceddüt fikrine ve cenkçi bir seciye malik bir adamın muvaffak olacağına şüphe yoktu.

Doktor olunca Paris'e giderek oradan kaplıcaları, onların maddî tesirlerini tıp alemine anlatmağı düşündü. Fakat Babası doktor on sekiz çocuğu arasında en zeki ve kendisine halef olmak üzere en iyi bulduğundan oğlunun tasavvuruna mani oldu. Genç hekim fikrini, o zamanın modasına uyarak, Maden suları hakkında mektuplar isminde bir kitap olarak yazdı; gene moda göre Amsterdam da tabettirdi ve daima usule vıyau zamanın meşhur bir hanımfendisine, kralın tekaüt edilmiş bir gözdesine ithaf eyledi. Bordeu eserinde papasların mucizelere, Meryem ana'nın şefaatine atfettikleri şifaların hakikatte maden sularının maddî tesirlerinden ileri geldiğini fennî izah etmişti; fakat kaplıcaları tanıtmak için meşhur bir kadının hiyayetine girmek zaruretinden kendi de kurtulamamıştı.

Bu kadar yolunda yazılmış ve neşredilmiş bir kitabın Paris'te derhal şöhret bulacağı şüphesidi, Paris'te kaplıcalara karşı bir inhimâk uyandı. Hekimler birdenbire meydana çıkan böyle meşhur bir meslekdaşa karşı bigâne kalamıyacıklarından onlarda kitabı metheylediler. Zamanın meşhur

Meşhur kitaplar:

Salammmo

Gustave Flaubert'in pek büyük bir Fransız romancısı olduğunu ve bunun sebeplerini, hiç bir garp lisanına aşina olmayanlar da bilirler. Merhum Ahmet Şuaybın (Hayat ve kitaplar) ında, bu adamın hayatı, eserleri ve san'ati hakkında pek çok tafsılât vardır. Lâkin Şuayp Bey Flaubert'in eserleri içinden (Madame Bovary) yi uzun uzun hikâye ve tetkik ettiği halde, öteki eserlerle meşgul olmamış, muharririn bazılarınca (Madam Bovary) ye tercih edilebilecek kadar güzel sayılan mektuplarını ise galiba hiç mevzuu bahsetmemişti. (Madam Bovary) Flaubert'in elbette en kıymetli eseri olmakla beraber, kendisine uzun bir etüt tahsis edilen bir adamın hiç bir eserini unutmamak icap eder, ve Şuayp beyin tetkiki bu itibarla noksan ve kusurlu olmuştur. İlâve edeyim ki, hayatını kazanmak mecburiyetinde bulunmamış ve küçük servetini kâfi bularak para hırsından uzak kalıp bütün ömrünü edebiyata vakfetmiş olan Flaubert, o kadar titiz bir san'atkârdı ki, eserlerinin yekûnu zaten insanı ürkütecek bir derecede olmaktan çok

uzaktı. Yani Şuayp bey bir imkânsızlık karşısında değildi.

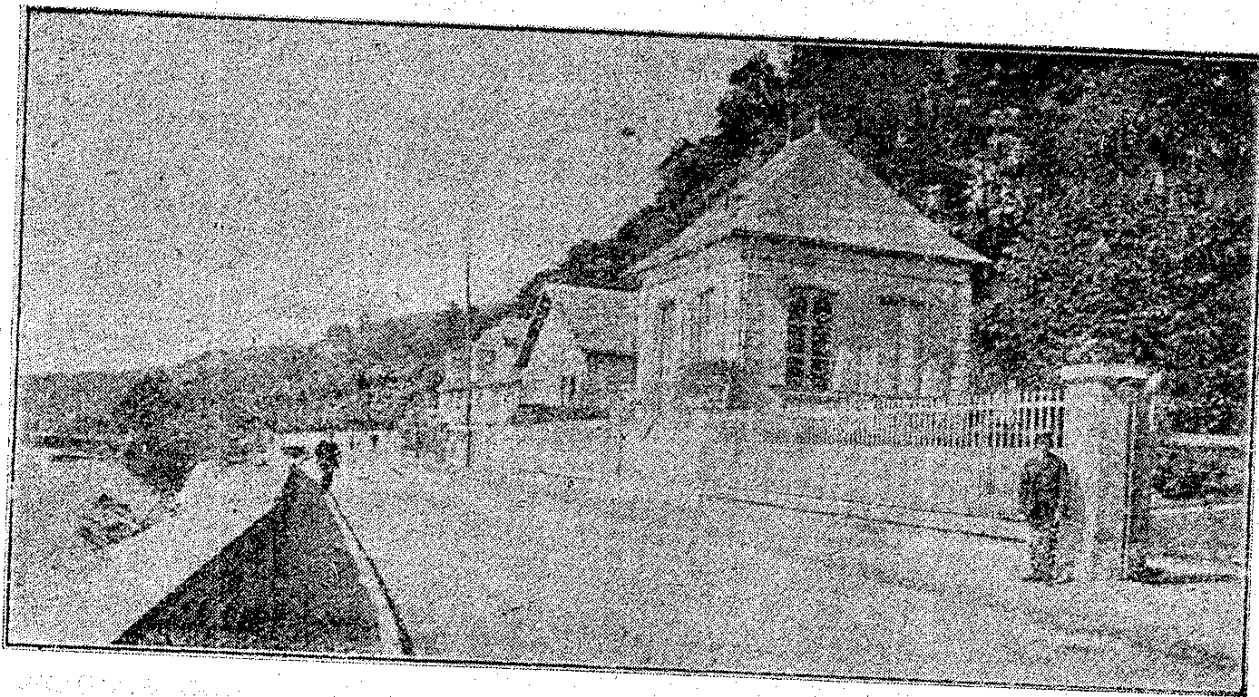
Ve bu eserlerin hemen hepsi kuvvetli ve güzeldir. (L'éducation sentimentale), (La tentation de Saint Antoine), (Bouvard et Pécuchet), zikrettiğim mektuplar ve bilhassa (Salammmo), her biri bir edibe isim verecek kıymettedir.

Fakat tek bir makalenin hududu içinde Gustave Flaubert'in bütün hüviyetini ve eserlerini anlatmağa tabii kalkışılmaz. Sade şunu söylemek isterim ki, Flaubert hakkında klişe haline gelmiş olan noktai nazar hayli garip ve hayli yanlıştır. Bu noktai nazar, Flaubert'in san'atında iki cephe bulunduğunu ve bunların tamamen mustakil olduğunu iddia eder. Birin de Flaubert sırf realist bir muharrirdir ve eserleri hayatın sadık bir aynasıdır. Bu Flaubert'in (Madam Bovary) şaheseri, (L'éducation sentimentale), (Bouvard et Pécuchet) ve (Trois Contes) eserini terkip eden üç hikâye biri müstesna diğer yazılarıdır. Fakat aynı zamanda da Flaubert'de hakikate ve hayat zaruretlere isyan eden

Flaubert, Çocuk

pek romantik bir şahsiyet vardır ve o derecede meşhur olmayan ilk eserlerini ve (Salammmo) ile (La tentation de saint Antoine)ı yazmış o an bu Flaubert'dir. Halbuki, muharririn bütün eserlerini bizzat okuduktan sonra, onun hiç bir eserinde sırf realist ve sırf romanlık olmadığını anlarız. Ve aynı zamanda hayata de alâkadar olunca çocukluğuna âit en samimi tevdiatından nakadar hayalperest, hayat hakikatlerinden nakadar uzaklaşarak ne harikulâde maceralar isteyen bir ruhu olduğunu görüyoruz. Gençken yaptığı bir Mısır, İstanbul ve Yunanistan seyyahatında dostlarına gönderdiği mektuplar, garbin bilmediği sıcaklıktaki renkler ve mavilikteki semalar için o kadar taşkın bir hayranlıkla doludur ki, bunu yazan adam bir kuru realist, içinde yaşanmağa değmeyecek hayatları uzun uzun, kılı kırk yararak anlatacak bir adam olamazdı. Zaten (Madam Bovary) deki mevzu, dünki fransız eyaletlerinde bir zincir gibi ağır ağır sürüklenen saatlerin boşluğu içinde sıkılarak maceralara atılan bir kadın [hikâyesinden] ibaret olmakla beraber, bu alelâde vak'a san'atın en süslü ve ihtimamlı kıyafeti altında adeta romantik bir mahiyet almıştır ve zaten bu kitabın mevzuunda da Flau-

Flaubert'in meşai pavyonu

bert romantizme arkasını dönmemiş, ve roman, kahramanının ruhundaki maceraları iştihakle hakikatin kuruluşundan ve kahrından, romantizm ve realizm cidalinden ileri gelmiştir. Şunu da düşünmek icap eder ki, Flaubert'in külliyyatında dört cilt tutan ilk gençlik eserleri mufrıt bir romantizmin mahsulleridir, ve (Madame Bovary) dostlarının bu ifrata karşı olan tenkitleri üzerine ve hakikati sadakatle aksettirmek için büyük gayretlerle yazılmıştır. Ve bu bitince, çok uzun süren bir sevdâ rabıtasını koparıncâ artık sevincinden bin maceraya birden atılmak isteyenler gibi, Flaubert romanizme yeniden koşmuş ve işte bu (Salammbô) yu yazmıştır. Bunda vak'a İsanın dolumundan üç asır evvel Kartace ile Roma arasındaki harplerin birincisini müteakiben geçer, ve eserin ismini taşıdığı Salammbô, hususunda Kartacenin şân ve kudretinden fazla iktidar bulunan bir Kartace kızıdır.

Eser, galip gelmiş bir ordunun zevklerin her türlüüne çılgın bir hırsla sarılmasını harikulâde bir kudretle tasvir eden sahifelerle başlar. Romaya Karşı ücretli askerlerle harbetmiş olan Kartace muzaffer geldikten sonra, bu galebeyi temin etmiş olan seksen bin

askerin aylıklarını vermek istememiş ve bunun neticesi olarak ta bu askerlerle Kartace arasında bir harp olmuştur. Kartace reislerinden Hamilkarın sarayında, bu ücretli askerleri yumuşatmak için Kartace ihtiyarları büyük bir ziyafet verirler ve şarapla kuduran bu askerler ortasından Hamilkarın kızı Salammbô geçer. Güzelliği o kadar harikulâdedir ki, asi erin reislerinden Libyalı Mato kendisine aşık olur.

Salammbodan sonra romandaki ikinci kahraman Matodur. Ve Salammboyu Matodan ayıran şey, onun Hamilkarın kızı olmasından ibaret değildir. Çünkü mermerleri güneşin zıyası ne kadar eritemezse, Salammbonun kalbini de aşk o kadar ısıtamaz, Salammbô dünyayı sevmez ki dünyada bir erkek sevsin. O âlihe Tanite yani aya ibadet etmektedir, ve bütün gecelerini sarayın tıraçalarında bu aya bakarak düşünmekle geçirir.

Şimdi kartacelilerle alacaklarını alamamış askerler arasında yeniden harp başlamıştır, ve onu gördüğü andan itibaren harpteki zaferlerine lâkayt yalnız Salammbônun hayalile yaşayan Mato, kapıları kapalı olan kartaceye gizlice girmek imkânını bulur. İlk önce, şehrin hamisi olan Tanitin

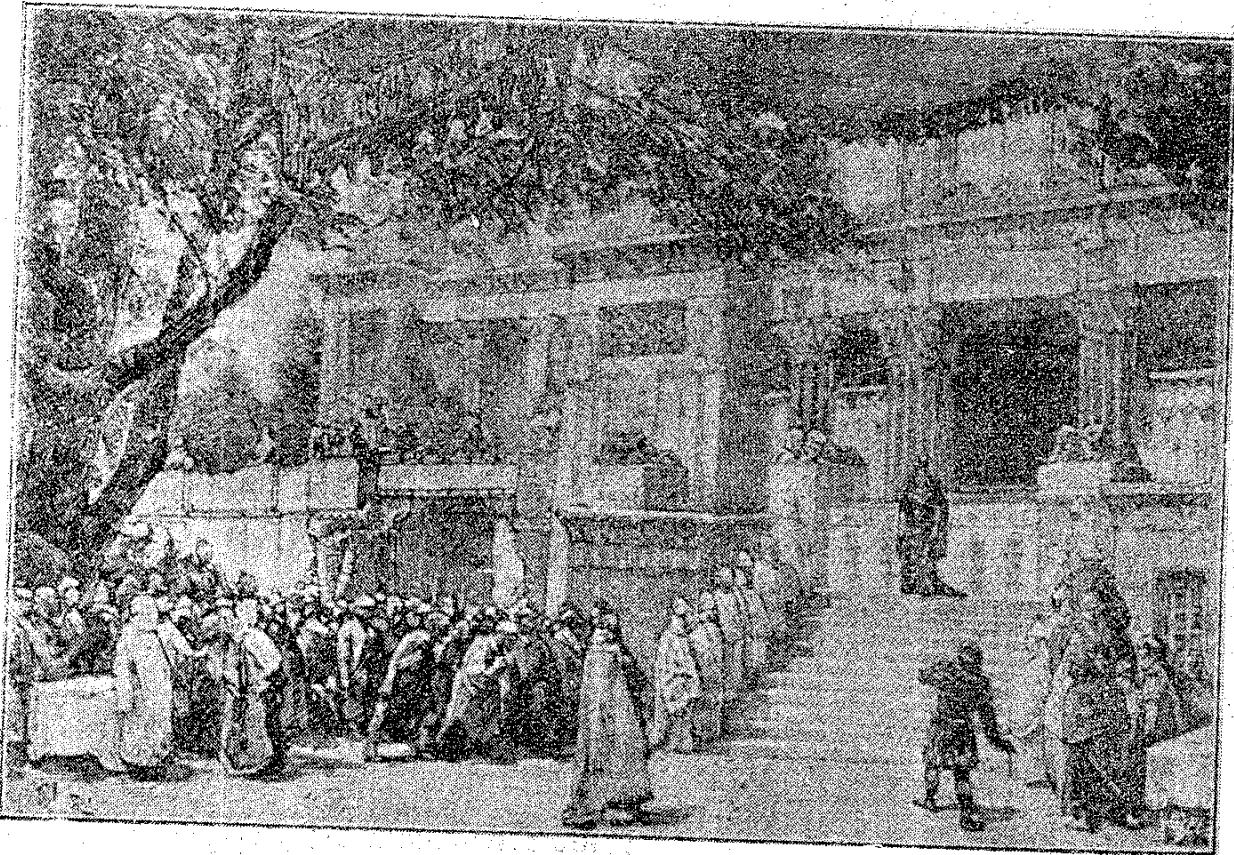

Flaubert |

mabedine girer ve orada saklanarak rahipler tarafından hiç kimseye gösterilmeyen bir mukaddes örtüyü almağa muvaffak olur. Bu, gece gibi mavimtrak, seher gibi sarı, güneş gibi kızıl şeffaf, ıslıl ıslıl yanan ve tüy gibi hafif bir örtüdür. Ve Mato bunu verir vermez Salammbonun bahtiyar olacağına ve kendisini seveceğine emindir. Hamilkarın sarayına girip odasına kadar gelince, bu mukaddes örtü karşısında Salammbô evvelâ adeta gaşyolur sonra da gazap ve korku ile uzaklaşır. Mato için dönmekten başka yapılacak şey yoktur, ve bu mukaddes örtüye el sürmek o derecede büyük bir günahdır ki, ona sarılı olduğu halde Mato bütün düman şehri geçer ve hiç bir taarruza uğramadan ordugâhına döner.

Mukaddes örtünün zıyası Kartacelileri şiddetle mükedder etmiştir, ve harp devam ederken uğradıkları yeni felâketleri hep bu zıyan eseri bilerek örtüyü mutlaka geri almağa karar verirler. Bunu alabilecek olan ancak Salammbô, onun her serdarı mağlûp edecek güzelliğidir, ve Tanit mabedini başrahibi onu bu şalı almağa memur eder.

Salammbô gider ve alır. Matonun çadırında bulunduğu dakikaların tasviri, beyaz bir tenle iri gözlerden,

Salammbô'dan bir resim

Türk ellerinde :

Acara Cnmhuriyetinde

nefis saçlarla nazırsız bir endamından başka hiç bir kudreti olmayan bir kızın karşısında muzaffer askerler kumandanının açzı zafını, yerlere eğilip onun ayaklarının tozunu silişini, kayalar kadar kuvvetli erkeğin rüzgârlara kapılmış bir yaprak gibi titreyişini anlatan yapraklar, şüphesiz ki dünya edebiyatının en güzel sahi-felerindendir.

Mato uyuyunca, Salammbô bir kere eline gelince kendisini adetâ lakayt bırakan örtüyü alıp kaçar. Kamilkarın adamları tarafından ordugâhta büyük bir yangın çıkarılmış ve bu kargaşalık esnasında kız firar etmiştir. Harp gene bitmeyecektir, ve bu harbin muhtelif safhalarını anlatırken Flaubert insanı nihayetsiz bir ihtirasla sürükler. Nihayet Hamilkarın bir hilesi ücretli askerleri ve onların kumandanları olan Matoyu mağlup eder. Mato-nun yolu her taraftan kapatılan ordu-sunda askerler birbirlerini parçalamakta, hatta yemektedirler. Bu boğuşmalar esnasında yirm bir kişi on dokuz gün içinde mahvolur.

Mato Kartaceye esir getirilir. O kederden hasta, ölecek kadar hastadır, ve Salammbô bir komşu krala verilecektir. Matonun büyük şenlikler ortasında, bin bir işkence ile öldürülmesi kararlaştırılmıştır. Eserin en muhteşem kısımlarından birini ve en son sahifelerini teşkil eden bu işkence ayininde, zevci olacak kralla beraber Salammboda hazırdır. Vc Mato feci ıstırahlardan sonra can verince, Kartacenin zaferi için içmek üzere ayağa kalkmış-k-n, başı oturduğu tahtın arkasına düşüp çözülen saçları yerlere inerek ölü. Kalbini taşlardan katı ve mermerlerden souk sandığımız Salammbô, belki habersizce Matoyu aşkların en çilginile sevmiş, yahut ta papasların insanı görmekten bile menettikleri mukaddes şalı eline lâkayt bir hisle aldığı için bunun cezası olarak can vermiştir..

Çok kısaca ve ne fena anlattığım Salammbôyu okuyalı beş sene oldu. Ve okuyup bitirdikten sonra tam bir hafta hiç bir şey okumağa tahammül edememiş olduğumu hep hatırlıyor, ve güvercinler kadar zaif Salambônun ordulardan kudretli güzelliği karşısın-

iktifa ediyorduk. Diye bilirim ki bu seyir hayli eğlenceli bir işti. Kaçan, kovalayan, titeni kaçırın, arkadan koşup yakalayan.. Bütün bunlar arasında hayli gülünecek vakalar olurdu.

Bir geceyi tirende geçirip de ertesi sabaha çıkınca artık bizde bu yolculuğa alışmıştık.

Uyanır uyanmaz ilk işimiz, incu-lerle beraber ilk istasyonda inmek oldu. Hava daha henüz ışıyor, çocuklar hanımlar da uykularına devam ediyorlardı. Tiren kalktıktan sonra yerimize döndük. Herkes bir şeyler gevelemekle uğraşıyordu. Bizde Doktorun köylü sarıcılarından aldığı tavugu parçalamakla meşgul idik. Bir türlü kopmak bilmiyen bu tavuktan birer parça kaparak yedikten sonra tiren için te seyahata çıktık. Vagondan vagona geçerek, memurlardan birinin gûya restoran haline koyduğu bir kompartımana kadar geldik. Bir az kuru peynir, bir kaç parça küflü sucuktan ibaret olan yiyecekler hiç de iştah uyandırır gibi değildi. Sabahleyin sıcak bir şey içmiş olmak için birer çay ismarladık. Otu ulacak yerlerin pisliği, masaların üzerindeki örtülerin kaybolmuş renkleri hep hep mide bulandırıcı şeylerdi. Biz etrafı tetkik ile uğraşırken çaylarda ge mişti. Hakikaten görülecek şeylerdi. Su ile bulandırılmış kiremit tozu renginde bir mayı, kimbilir ne kadar zamandan beri esaslı bir temizlik yüzü gormediği için cam rengini kaybederek donuk sarı yeşil bir ton olmuş bardaklar içinde âdeta yutulması hayli kahramanlığa bağlı bir iş idi. Doktor bana ben doktora bakışuyorduk. Gülmemek

da erkeğin zavalılığından duyduğum rikkat ve azabı hala göğsümün içinde duyuyorum. Şunu da ilâve etmek isterim ki, Flaubret kitabı en taşkın bir hayalle sarsılarak yazmış olmakla beraber, kitabı yazmadan Kartace ihatrabelerini sinesinde taşıyan Tunusu ziyaret etmiş ve romanın geç-

için hayli güçlük çekiyorduk. Doktor seslendi. Limon yokmu?

Yüzü gözüne karışmış, iri meyhaneci kıyafetli bir herif günlerdenberi rafın bir köşesinde dura dura suyu çek lmiş, buruşup büzülmüş bir limonu alarak sucuk kestiği koca bıçakla birkaç parçaya böldükten sonra getirip önümüze bıraktı. Biz doktorla birer kerre daha baktık, Konuşmaga başladık. O kadar dalmışız ki çayıda limonıda unutmuşuz. Bir saatt n f-zla orada kalmışız. İçeri giren bir iki kişinin hareketinden istifade ile para vererek savuştuk Çocuklar uyanmış-la merak ve telaş içinde bizi arıyorlardı. adeta korkmuşlardı:

— N redesiniz? sizi dışarıda kaldınız, tireni kaçırdınız sandık dediler. Artık güneş dogmuştu. Bakûya varmamıza da bir saat kadar kalmıştı. Yakın istasyonlara inecekler hazırlanıyorlardı, Bizde yavaş yavaş hazırlanmaga başlamıştık. çocuklar giydirildi. çantalar toplandı. Bütün gözler pencerelere dikildi.

Gün cuma idi. Şupheyok ki her yer kapalı olacaktı. Biz resmi zatleri nerede ve nasıl bulacaktık?

Filhakiki bir saat sonra büyükçe bir istasyonun izleri görülmege başlamıştı.

Ta uzaklardan kara kara servileri andıran petrol kuyuları görünüyordu.

Bakûnun hem i-tiklâlinin hem de esaretinin sebebi olan kuyular!..

Bir Azeri şair bu yerler için:

— «... O servilikte çayırdan, çiçekten iz yoktur;

Görürken anlayacaksın ki, hep bataktır.

tiği Kartace hakkında yazılmış tekmil eserleri de okumuştur. Tarihi roman yazmak davasına kalkınca en basit tarih hakikatlerine riayet etmeği oek zait bir yük, hatta haysiyeti edebiyeye dokunacak bir hareket sananlar buna bilmem ki ne derler?.

Nahit Sırrı